

UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL RESOLUTION 1325 ON WOMEN, PEACE AND SECURITY:

Security Council Resolution 1325 was passed unanimously on 31 October 2000. Resolution (S/RES/1325) is the first resolution ever passed by the Security Council that specifically addresses the impact of war on women, and women's contributions to conflict resolution and sustainable peace.

Ko hono tali ko ia 'o e Fokotu'u 1325 'a e Kosilio Malu'i 'a e Pule'anga Fakatahataha (UN) 'i he 'aho 31 'Okatopa, 2000 fekau'aki mo e Malu'i, Melino mo e Hou'eiki Fafine, kuo hoko ia ko ha makamaile fakahisitolia. 'Oku fakahisitolia he ko e fuofua taimi eni ki he Kosilio Malu'i ke alea'i fakahangatonu 'a e ngaahi fatongia mo e a'usia 'a e kakai fefine 'i he uhouhonga 'o e ngaahi vavakovi 'i he mala'e tau.

Koeha hono malie 'o e Fokotu'u 1325 ko eni 'a e Kosilio Malu'i 'a e Pule'anga Fakatahataha?

"I he ngaahi to'utangata lahi kuo hoko ai 'a e hou'eiki fafine ko e kau faiako 'o e fakamelino, 'o tatau pe ki he famili mo e sosaieti fakatou'osi. He kuo nau 'osi fakamo'oni'i 'a 'enau malava ke langa 'a e ngaahi halafakakavakava 'o 'ikai ko ha 'a maka'(Kofi Annan).

Ko e Ngaahi Fokotu'u (Resolutions) ko eni ko e founga malohi taha ia 'oku ngaue'aki 'e he Kosilio Malu'i, he ko e ngaahi founga kehe ia 'oku 'ikai te nau ma'u 'a e malohi tatau mo ia – hange ko ha Lea Fakapalesiteni pe Fakamatala Fakafaiongoongo, 'oku 'ikai pe te nau ma'u 'a e fo'i ivi tatau ki hono fakahoko 'o ha me'a kuo fakangofua ke fakahoko, 'o hange ko ia ko e mafai 'oku ma'u 'e he fokotu'u ko eni (Resolution), pea ko e taha 'oku 'ikai foki te nau a'u tonu ki he ngaahi feitu'u 'oku ngaue ki ai 'a e UN 'o hange ko ia ko e a'u 'a e ivi 'o e Ngaahi Fokotu'u.....'i he taimi 'oku a'u ai ki he kakai fefine, 'i he taimi tau mo e taimi melino.....'oku fiema'u ia ke ngaue mo a'u ki he tapa kotoa pe!

Ko e Fokotu'u Faka-Kosilio Malu'i ko eni 'oku 'ikai ngata pe 'i he'ene malava ke fakahoko ha fo'i ngaue, ka 'oku ne fakamo'oni pau ki he ngaahi ola lelei 'oku alama'u 'i he ngaue fakataha ki ai 'a e ngaahi Kautaha Ta'efakapule'anga (NGOs) mo e ngaahi potungau'e 'a e Pule'anga Fakatahataha (UN) mo e ngaahi fonua memipa (member states).

'I 'Okatopa 31, 2000, ne tali ai 'e he Kosilio Malu'i 'a e UN 'a e fo'i Fokotu'u ko eni ke ne faka'ai'ai 'a e ngaahi fonua memipa ke nau tokanga ki he mahu'inga 'o e kakai fefine mo e kakai tangata pea ke fakakau ma'u pe 'a e hou'eiki fefine 'i he tapa kotoa 'o e ngaahi alelea fakatau'atina mo e ngaue fakamelino:

Ko e ngaahi Tefito'i Me'a Mahu'inga 'o e Fokotu'u 1325 :

- **Kau 'a e kakai fefine 'i he alelea mo e fokotu'u fakakaukau mo e talanga ki hono fakahoko 'o e fakamelino**
- **Ke fakakau loua 'a tangata mo fefine 'i he ako ki he ngaue fakamelino**
- **Malu'i e hou'eiki fefine mo e tamaiki fefine 'i he mala'e tau mo e ngaahi 'apitanga 'o e kau kumi hufanga,**
- **'Ai ke fai tatau 'a e kau 'a fefine mo tangata 'i he ngaahi ngaue 'a e Pule'anga Fakatahataha (UN) – tatau pe 'i he fa'u fakamatata mo e fakalele 'o e ngaahi polokalama ngaue.**

Ko e fokotu'u mei he Beijing Platform for Action....Vahe E: Ko e Kakai Fefine mo e Vakovi Fakakautau.

Fokotu'u E.1: "Ke fakalahi mo faka'ata ke kau 'a e kakai fefine 'i he fai 'o e ngaahi fokotu'utu'u fakakaukau mo e fai 'o e alea fakamelino pea ke malu'i foki 'a kinautolu 'oku nau si'i nofo 'i he ngaahi feitu'u 'oku lolotonga fai ai 'a e tau mo vavakovi pea mo kinautolu foki 'oku nofo popula 'i he malumalu 'o e kau tau mei ha fonua muli."

Ko e Hono Fakamahino 'a e Fokotu'u 1325 'a e Kosilio Malu'i 'a e UN.

'Oku 'oatu 'e he Fokotu'u 'a e ngaahi fakakaukau ko eni:

- Ke kau mo'oni 'a e kakai fefine 'i he ngaahi alea fakamelino.
- Ke kau fakataha 'a fefine mo tangata 'i he ngaue fakamelino
- Ke malu'i 'a e hou'eiki fefine mo e fanau fefine pea mo faka'apa'apa'i 'enau totonu

- Fakakau loua `a fafine mo tangata `i he fa`u `o e ngaahi fakamatala pea mo e ngaahi ongoongo `oku `omi
- Ki he ngaahi va`a ngaue `a e UN fekau`aki mo e vavakovi fakakautau, melino mo e malu`i.

Ko hono fakamatala`i mo fakamahino ko ia `o e ngaahi `elia ngaue ko eni `e fa (4) kuo faka`ilonga`i ai `e he fokotu`u ni `a e fo`i sitepu `e 18 ke ngaue ki ai mo fakahoko `e he Sekelitali Seniale `o e UN, Kosilio Malu`i `a e UN, mo e ngaahi fonua memipa `o e UN pea pehee foki ki he ngaahi kulupu ko ia `oku nau kau tonu `i he ngaahi moveuveu fakakautau:

1. ke fakalahi mo fakafaingamalie ange `a e kau `a e hou`eiki fafine `i he ngaahi levolo ko ia `oku fai ai `a e alea mo fai tu`utu`uni fekau`aki mo e ngaue fakamelino mo e fakalelei `o e ngaahi maveuveu mo e vavakovi.
2. ke fakalahi `o e faingamalie ngaue ma`ae hou`eiki fafine `i he ngaahi tu`unga ma`olunga pea mo fakakau kinautolu `i he ngaahi ngaue `a e UN `o hange ko e ngaue fakamelino `i he mala`e tau, ngaue fakapolisi, ngaue ki he totonu `a e tangata, pea mo e ngaahi ngaue tokoni ma`ae kakai tukuhausia.
3. ke `oange mo e ngaahi faingamalie fakaako fekau`aki mo e malu`i, totonu mo e ngaahi fiema`u `a e kakai fefine mo e fanau fefine – pea fakahoko mo ha ngaahi fakatotolo `a e UN fekau`aki mo ola kovi ko ia `o e tau ki he mo`ui `a e kakai fefine, mo e fatongia ko ia `o e kakai fefine `i he ngaue fakamelino, pea mo e ngaahi tafa`aki fekau`aki mo e fakamelino, mo hono veteki `o e ngaahi faingata`a, pea mo e ngaahi fokotu`u fakakaukau ke malu`i `aki `a e kau ngaue fakamelino pea ke ako`i foki mo kinautolu ke fakapalanisi `a e va `o e kakai tangata mo e kakai fafine
4. ke fakalahi `a e kau fakafofonga mei he kakai fefine ki he ngaahi levolo fai tu`utu`uni ma`olunga kotoa pe.

Ko e Fokotu'u 1325 mo 'ene ngaahi fiema'u ki he ngaahi fonua memipa 'o e UN:

- ke nau fakapa'anga mo tokoni'i 'a e ngaahi polokalama ako fekau'aki mo e va 'o tangata mo fafine ke fai mo fakangata 'a e fakamamahi pea tautea'i kinautolu 'oku kau tonu ki he ngaahi hia fakaehaua mo e fakapo mo fakatupunga 'a e ngaahi faingata'a fakavalevale ki he fa'ahinga 'o e tangata
- ke tokoni'i mo fakakau atu 'a e ako felave'i mo e natula 'o e HIV/AIDS 'i he ngaahi polokalama ako 'a e kau sotia mo e kau polisi
- ke faka'apa'apa'i 'a e lao fakavaha'a pule'anga ki he totonu mo hono malu'i 'o e kakai fefine mo e fanau finemui
- ke fakapapau'i 'a e ngaahi tu'utu'uni makehe ki hono malu'i 'o e hou'eiki fafine mo e fanau fefine mei he ngaahi fakamamahi mo e fakaehaua fakaetangata
- ke fai hano tokangaekina 'o e ngaahi fiema'u 'a e hou'eiki fafine mo e fanau fefine fekau'aki mo e anga hono malu'i kinautolu mo e taimi 'oku melino ai 'a e fonua pea pehee foki ki he taimi 'oku hoko ai mo ha maveuveu fakakautau 'i he fonua
- ke fokotu'u mo ha ngaahi tu'utu'uni ke malu'i 'aki 'a e ngaahi feinga fakamelino 'a e kakai fefine pea ke fakakau foki 'a e kakai fefine 'i he fatu 'o e ngaahi fakakaukau fekau'aki mo e alea fakamelino.

Koeha `a e `uhinga ke fakakau ai `a e kakai fefine?

Kuo mahino eni `a e ta tu`o lahi `a e `ikai ke fakakau `a e kakai fefine `i he taimi `oku alea`i ai `a e ngaahi fakakaukau mo e ngaahi fokotu`u fekau`aki mo e nofo fakasosaieti, `a ia `oku fa`a uesia lahi ai `a `enau ngaahi totonu, pea `ikai ke `i ai hanau le`o `e taha `i he ngaahi fakataha`anga `oku fai. Ko ia `oku `i ai `a e totonu `a e kakai fefine he ko e kau fefine`i fonua kinautolu – pea `oku nau kau `i he fa`ahinga `o e tangata – pea ko ia ai `oku taau ke nau fengaue`aki mo fetakinima mo e kakai tangata, `i he tokoni ki hono veteange `o e ngaahi fiema`u vivili `a e fonua, pea ke nau kau fakataha foki `i hono fakakaukaua `a e kaha`u `o honau fonua. `I kai ngata ai, ka `oku `i ai mo e femahino`aki fakava`aha pule`anga ki he totonu mo e ngaahi fiema`u ko ia `a e kakai fefine pea `oku taau mo`oni ke fai hano tauhi mo hono faka`apa`apa`i foki.

“Peace”

Ko e Kosiliō Malu'i,

'I he manatua koia e tu'utu'uni 1261 (1999) 'o e 'aho 25 'o 'Akosi, 1999, tu'utu'uni 1265 (1999) 'o e 'aho 17 'o Sepitema, 1999, tu'utu'uni 1296 (2000) 'o e 'aho 19 'o 'Epeleli, 2000 mo e tu'utu'uni 1314 (2000) 'o e 'aho 11 'o 'Akosi, 2000, pea mo e ngaahi fakamatala 'a e Palesiteni na'e tuku atu he ongoonogo' 'i he fakamanatua ko ia 'a e 'Aho fakamāmani lahi 'o e Totonu 'a Ha'a Fafine pea mo e Fakamelino', 'a ia na'e fakahoko 'i he 'aho 8 'o Ma'asi, 2000 (SC/6816),
pea

'I he toe manatua foki e ngaahi felotoi koia ki he Ngaahi Taumu'a mo e Palani Ngaue Beijing (Beijing Declaration and Platform for Action) (A/52/231), kae 'uma'a 'aē 'oku hā he pepa 'o e Fakataha Makehe hono 23 'a e Ngaahi Pule'anga Fakatahataha (United Nations General Assembly) 'oku 'iloa ko ia ko "Ha'a Fafine 2000: Ngeia mo e Totonu 'a Fafine, Fakalakalaka mo e Melino ki he Senituli Uaape-ma-taha" (Women 2000: Gender Equality, Development and Peace for the twenty-first century" (A/S23/10/Rev.1), kae fakatautefito ki he ngaahi konga 'oku felave'i ai 'a ha'a fafine mo e fetā'aki fakame'atau, pea

'I he manatua ko ia 'o e ngaahi tefito'i mo'oni 'oku makatu'unga ai 'a e Siate Folau 'a e Ngaahi Pule'anga Fakatahataha pea mo e mu'aki fatongia 'o e Kosiliō Malu'i ki hono pukepuke mo tauhi 'a e melino fakavaha'a pule'anga',pea

**Ko e `uhi** ko e tokanga ko ia ki he kakai sivile `oku lavea mo uesia `enau mo`ui' `i he fetā`aki fakame`atau, tautefito ki ha`a fafine mo e tamaiki', ka e `uma`a `akinautolu `a e kau kumi hufanga mo nofo hili (internally displaced persons), kuo nau hoko ko ha ngaahi tāketi `o e fetā`aki fakame`atau, pea `i he matu`aki mahino `a e ola kovi ko ia `o e me`a ni' `i ha ngaahi fakalelei mo ha melino `oku tu`utai, ko ia ai `oku

**To e fakapapau`i** `a e mahu`inga ko ia ke kau `a ha`a fafine ki hono fakangata mo solova `a e vāvā`kovi pea mo hono langa hake `a e fakamelino, pea ke nau kau kakato `i he ngaahi feinga kotoa pe ke fakalakalaka ki mu`a `a e melino' mo e ma`uma`uluta, pea ke toe fakautuutu ange `enau kau ki he ngaahi tu`unga `oku faitu`utu`uni fekau`aki mo e fakangatangata `o e ngaahi vāvā`kovi `oku hoko', pea

`I he toe fakapapau`i ko ia ke fakahoko kakato `a e ngaahi lao fakavaha`a pule`anga `oku ne taukave`i `a e totonu `a e tangata' `a ia `oku fakamalumu ai `a e totonu `a ha`a fafine `i ha hoko ha vāvā`kovi pe `i he faka`osinga `o ha vāvā`kovi, pea

`I he fakamamafa`i ko ia ke fakakau `a e fiema`u makehe `a ha`a fafine mo e fanau `oku uesia `enau mo`ui' `i he faka`auha e ngaahi mahafu maina pea mo e ngaahi polokalama fekau`aki mo e faka`auha mahafu maina', pea

ʻI he mahino ʻoku ʻi ai ʻa e fuʻu mahuʻinga ke fakakau ʻa e ngaahi tefitoʻi fakakaukau taukaveʻi ʻo e ngeia mo e totonu ʻa fafineʻ (gender perspective) ki he ngaahi feinga tauhi melino kotoa peʻ, pea ke fakatokangaʻi ʻa e fekauʻaki ʻa e ngaahi fakakaukau ko ʻeniʻ mo e Windhoek Declaration ka e ʻumaʻa ʻa e Ngaahi Taumuʻa Ngaue Namibiaʻ ki hono taukaveʻi ʻa e ngeia mo e totonu ʻa fafine ki he Ngaahi Vaʻa Kehekehe ʻo e Fai Fatongia ki he Fakamelino/ (Namibia Plan of Action on Mainstreaming a Gender Perspective in Multidimensional Peace Support Operations) (S/2000/693), pea

ʻI he mahino ʻo e mahuʻinga ʻa e fokotuʻu ʻa e Palesiteniʻ naʻe hā ʻi heʻene fakamatala naʻe ʻoatu he onogoongoʻ he ʻaho 8 ʻo Maʻasi, 2000, ko ia ai ʻoku ʻi ai ʻa e fiemaʻu ke ʻi ai ha fakataukeyiʻi ʻo kinautolu ʻoku ngaue fekauʻaki mo e tauhi melinoʻ (peacekeeping personnel) ki he ngaahi fiemaʻu makehe ʻa haʻa fafine mo e fanau ʻoku toloto ai ʻa e ngaahi vāvākoviʻ, pea

ʻI he mahino ʻoku ʻi ai ha taukei mo ha maheni feʻunga mo e ngaahi haʻahaʻa (impact) ʻo e vāvākoviʻ ʻi haʻa fafine mo e fanauʻ, ʻe kau lelei eni ki ha ngaahi sinoʻi fakotuʻutuʻu mo fakahoko ngāue ʻi he ngaahi kautaha pe ngāueʻanga (institutional arrangements) te ne maluʻi mo kāpui ʻa e ngaahi fakakaukau mo ha fokotuʻutuʻu ki he taukaveʻi mo e tauhi ʻo e nofo melino fakamamani lahi, ko ia ai

ʻOku fuʻu fiemaʻu ke fakamaʻopoʻopo ʻa e ngaahi fakamatala fekauʻaki mo e uesia ʻa e moʻui ʻa haʻa fafine mo e fanauʻ ʻe he ngaahi vāvākovi ʻoku hokoʻ; pea ko ia ai ʻoku ʻi ai ʻa e

1. **Tapou** ki he ngaahi Fonua Memipa' ke nau fakapapau'i 'a e kau 'a ha'a fafine 'i he ngaahi tu'unga pule mo fai tu'utu'uni kotoa pe' 'i he ngaahi kautaha pe potungāue ma'ae kakai (institutions) mo e ngaahi founa ngāue (mechanisms) fakalotofonua, fakaefeitu'u, mo fakavaha'a pule'anga 'oku fekau'aki mo e tautalia (prevention), mapule'i (management) pea mo hono solova 'o e vāvākovi';

2. **Fakalotolahi'i** 'o e Sekelitali Seniale ke fakahoko 'ene ngaahi fokotu'utu'u ngāue (A/49/587) fekau'aki mo e fakatokolahi ange 'a e kau 'a e ha'a fafine ki he ngaahi levolo fai tu'utu'uni fekau'aki mo e solova 'o e vāvākovi' mo e langalanga hake 'o e fakamelino';

3. **Tapou** ki he Sekelitali Seniale' ke toe fakautuutu ange 'ene fili mei ha'a fafine 'i he taimi koia 'oku ne fili ai hano fakafofonga pe ha talafekau ke fakafofonga'i ia pe ko hono 'Ofisi'; pea ko e 'uhiā ke malava ke hoko 'a e me'a ni' 'oku 'iai ai 'a e ui ki he ngaahi Fonua Memipa' ke nau 'omai ki he Sekelitali Seniale ha kau kanititeiti' ke fakakau 'i ha tohi hohoko pe lisi ke fai mei ai 'a e fili', pea ko e lisi ko 'eni' 'e toutou fai 'a hono fakafo'ou (updated);

4. **To e tapou** ki he Sekelitali Seniale' ke toe fakalahi ange 'a e ngaahi faingāmalie ma'a ha'a fafine ke nau kau mo tokonia 'a e ngaahi fai fatongia 'i tu'a (field-based operations), tautefito ki he ngaahi fatongia faka 'ofisa polisi sivile, ngaahi fatongia fekau'aki mo e totonu 'a fafine mo tangata, mo e ngaahi ngaue fekau'aki mo e lelei fakalūkufua (humanitarian concerns);

5. **Loto lelei mo fie ngāue fakataha** ke fakahu atu `a e ngaahi tefito`i fakakaukau `oku ne taukave`i `a e ngeia mo e totonu `a fafine (gender perspective) ki he ngaahi va`a ngaue fekau`aki mo e tauhi melino`; pea `oku `iai ai `a e tapou ki he Sekelitali Seniale` ke fakapapau`i `oku fakahoko `a e me`a ni` `i he ngaahi tapa kotoa `e kaunga mo `aonga ai `a e taukave`i `o e ngeia mo e totonu `a fafine (gender perspective);

6. **Kole** ki he Sekelitali Seniale` ke ne tokonaki ma `a e ngaahi Fonua Memipa` ha ngaahi fakataukei mo fakahinohino ki he malu`i, totonu mo e ngaahi fiema`u makehe `a ha`a fafine, pea mo e mahu`inga ko ia ke kau `a ha`a fafine `i he ngaahi fakahinohino mo fakataukei fekau`aki mo e tauhi melino`; ko ia ai `oku `i ai `a e fakaafe ki he ngaahi Fonua Memipa` ke nau fakakau atu `a e `u fakahinohino ko `eni` fakataha mo e ngaahi polokalama fakahinohino koia `o e HIV/AIDS ki he `enau ngaahi polokalama akoako mo fakataukei`i `o kinautolu `i he polisi sivile` mo sotia tauhi (military) `oku teu`i ke nau fakahoko fatongia` (deployment); pea `oku toe kole ai heni ki he Sekelitali Seniale` ke fakahoko `a e fakataukei tatau ki he kakai sivile koē `oku nau fakahoko fatongia fekau`aki mo e tauhi melino (peace keeping operations);

7. **Tapou** ki he ngaahi Fonua Memipa` ke toe fakautuutu ange `enau tokoni fakapa`anga, fakatekinikale mo fakangaue ki he ngaahi polokalama fekau`aki mo e taukave`i `o e ngeia mo e totonu `a fafine, pea a`u atu foki ki he ngaahi polokalama fekau`aki` hange` ko e Sino`i Pa`anga `a e Ngaahi Pule`anga Fakatahataha ma`a Fafine (United Nations Fund for Women) mo e Sino`i Pa`anga `a e Ngaahi Pule`anga Fakatahataha ma`ae Fanau` (United Nations Children`s Fund), pea

pehe' ki he tafa'aki ngāue koia 'a e Talafekau Lahi 'a e Ngaahi Pule'anga Fakatahataha ma'ae Kau Kole Hufanga (United Nations High Commissioner for Refugees);

8. **Ui** ki he ngaahi tapa fekau'aki kotoa pe ke nau fakakau 'a e taukave'i 'o e ngeia mo e totonu 'a ha'a fafine 'i he ngaahi alelea mo fakahoko melino', 'o kau ai foki moe ngaahi me'a ko 'eni': (a) 'A e ngaahi fiema'u mavahe 'a ha'a fafine mo e fanau fefine 'i he taimi koia 'o e fakaakeake (repatriation), fakanofonofu fo'ou (resettlement), langalanga fo'ou hili 'a e vāvākovi' (rehabilitation, reintegration and post-conflict reconstruction); (e) Ngaahi fa'ufa'u koē 'oku ne pouaki ha fokotu'utu'u mei ha'a fafine ki he fakamelino' mo ha ngaahi fakakaukau tu'ufonua (indigenous processes) ki he veteki 'o e vāvākovi'; pea ke fakakau 'a ha'a fafine 'i he ngaahi tapa kotoa pe 'o e fakamelino'; (i) Ngaahi fa'ufa'u kotoa 'oku ne malu'i mo faka'apa'apa'i 'a e totonu 'a ha'a fafine mo e fanau fefine', tautefito ki he'ene fekau'aki mo e konisitutone', sisitemi fili kakai', kau polisi' mo e fai'anga fakamaau';

9. **Ui** kia kinautolu kotoa 'oku fekau'aki mo e fetā'aki fakame'atau' ke nau toka'i mo faka'apa'apa'i 'a e lao fakavaha'apule'anga 'oku fekau'aki mo e totonu mo e malu'i 'o ha'a fafine' mo e fanau fefine sivile' , tautefito ki he ngaahi fatongia (obligations) 'oku taku mo'o kinautolu 'i he Kovenāsio Siniva' (Geneva Conventions) 'o e 1949 pea mo e Ngaahi Tefito'i Me'a Tanaki Atu ki ai (Additional Protocols) 'o e 1977, pea mo e Kovenāsio ki he Kau Kumi Hufanga (Refugee Convention) 'o e 1951 pea mo e Tefito'i Me'a kau ki ai (Protocol) 'o e 1967, pea mo e Kovenāsio 'a e Kosiliō Malu'i' – 5 – 'a e Ongoongo Fakamafola (SC/6942) 'o e Fakataha 4213 (PM) he 'aho 31 'o

ʻOkatopa, 2000 fekauʻaki mo hono Fakangata ʻo e Ngaahi Fakakehekeheʻi kotoa pe ʻo e Kakai Fefine (1979) (Elimination of All Forms of Discrimination against Women of 1979) pea mo e Meʻa Tanaki Atu ki ai ʻo e 1999 (Optional Protocol), pea mo e Kovenāsisio ʻa e Ngaahi Puleʻanga Fakatahataha ki he Totonu ʻa e Fanau ʻo e 1989 (United Nations Convention on the Rights of the Child of 1989), pea mo e Ongo Tefitoʻi Meʻa kau ki ai (Optional Protocols) ʻo e 25 ʻo Me, 2000; pea mo manatua foki ʻa e ngaahi kupu koia ʻo e Lao Fakapuleʻanga ki he Fakamaauʻanga Hopo Faihia, Loma (Rome Statute of the International Criminal Court);

10. **Ui** ki he ngaahi kupu fekauʻaki kotoa peʻ mo e fetāʻaki fakameʻatauʻ ke nau faʻufaʻu ha ngaahi fokotuʻu makehe te ne maluʻi ʻa haʻa fafine mo e fanau fefineʻ mei he ngaahi toʻonga fakamalohi hange ko e pauʻusiʻi mo e toʻonga tamakitangataʻiʻ, pea mo e ngaahi toʻonga fakamalohi kotoa peʻ ʻoku hoko tupunga ʻi he fetāʻaki fakameʻatauʻ;

11. **Toe fakamamafaʻi ange** ʻa e fatongia ʻo e Ngaahi Puleʻangaʻ ke fakaʻilo pea ke fakangata ʻa hono taʻe tautea ʻakinautolu ʻoku moʻua ʻi he fakaʻauha fakaʻaufuli ʻo ha falukunga kakai (genocide), moʻua ʻi ha ngaahi hia fekauʻaki mo e faʻahinga ʻo e tangataʻ (crimes against humanity), moʻua ʻi ha ngaahi hia matea fekauʻaki mo ha tau (war crimes) ʻo kau ai foki mo e ngaahi hia fakamalohi ʻo haʻa fafine mo e fanau fefineʻ; ʻoku fuʻu mahuʻinga ke ʻoua naʻa kau ʻa e ngaahi faihia ko ʻeniʻ ʻi ha talaʻofa fakamolemole (amnesty provisions);

12. **Ui** ki he ngaahi tapa kotoa pe fekau'aki mo e fetā'aki fakame'atau ke nau toka'i mo faka'apa'apa'i 'a e totonu fakasivile mo fakaetangata 'a e ngaahi kemi mo e nofo'anga 'o e kau kumi hufanga', 'o kau ai foki mo e ngaahi fiema'u makehe koia 'a ha'a fafine mo e fanau fefine' 'o hangē koia 'oku ha 'i he Tu'utu'uni 1208 (1998) 'o Novema 19, 1998;

13. '**Oku fakalotolahi'i** kinautolu 'oku nau fa'ufa'u 'a e ngaahi palani ki he hu'i me'atau (disarmament), veteki 'o e fetā'aki fakame'atau (demobilization) mo ha fakafo'ou 'oku fai (reintegration) ke kau he'enu fakakaukau 'a e kehekehe ko ia 'a e fiema'u 'a ha'a fafine na 'a nau kau 'i he fetā'aki fakame'atau pea mei he fiema'u 'akinautolu 'a e kau tangata na'a nau kau mo kinautolu he fetā'aki fakame'atau'; pea ke fakakau atu foki 'i he ngaahi fakakaukau ko ia 'a e fiema'u 'akinautolu 'oku nau fakafalala ki he kau fefine mo tangata ko 'eni';

14. **Fakapapau'i** ai pe 'a e mateuteu ['a e Kosiliō Malu'i'] 'i ha taimi pe 'e fakahoko ai ha ngaahi fokotu'utu'u 'oku fenāpasi mo e Kupu 41 'o e Siate Folau 'a e Ngaahi Pule'anga Fakatahataha, 'a hano vakai'i 'o e fua pe ola (potential impact) ko ia 'i he kakai sivile', 'o kei manatua ai pe 'a e ngaahi fiema'u makehe 'a ha'a fafine mo e fanau fefine';

15. **Fakamahino'i** 'oku fakapapau'i 'e he ngaahi va'a ngaue 'a e Kosiliō Malu'i 'a e fakakau 'o e taukave'i 'o e ngeia mo e totonu 'a fafine', 'o kau ai heni 'a e fealelea'aki mo e ngaahi kulupu 'a fafine fakalotofonua mo fakavaha'a fonua foki';

16. **'Oku fakaafe'i** ai 'a e Sekelitali Seniale' ke fai ha fekumi pe fakatotolo ki he ola pe 'inanga koia 'o e fetā'aki fakame'atau 'i ha'a fafine mo e fanau fefine', 'a e kaunga (role) koia 'a ha'a fafine 'i he fakamelino', ha fekau'aki faka'ulungaanga fefine kihe fakamelino' pea mo e veteki koia 'o e vāvākovi'; pea 'oku toe fakaafe'i ai pe 'a e Sekelitali Seniale' ke ne fakahu atu ki he Kosiliō Malu'i 'a e ola ko ia 'o e fekumi pe fakatotolo ko 'eni', pea ke faka'āta ke ma'u 'e he Ngaahi Fonua Memipa 'o e Ngaahi Pule'anga Fakatahataha' 'a e lipooti ko 'eni';

17. **'Oku kole** 'ai ki he Sekelitali Seniale' ke fakakau 'i he lipooti ko 'eni ki he Kosiliō Malu'i' ha fakamatala fekau'aki mo e tu'unga 'oku 'i ai 'a e ngaahi fakakaukau felave'i mo e taukave'i 'o e faka'apa'apa'i 'o e ngeia mo e totonu 'a ha'a fafine 'i he ngaahi misiona tauhi melino kotoa pe' (gender mainstreaming), pea mo e ngaahi kupu fekau'aki kotoa pe 'i he mala'e' ni felāve'i mo ha'a fafine mo e fanau fefine';

18. **'E kei tu'ukalikali** ai pe 'a e ngaahi feinga ki he me'a ni'.